

Examenverslag van economie havo, tweede tijdvak 2021

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag: *In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?*

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	
				toelichting categorie keuze:
1	1	1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De begrippen 'complementair goed', 'substitutiegoed' en 'inferieur goed' hebben we niet behandeld op de cursus, omdat dit grotebakstof is.
		1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'averechtse selectie' hebben we besproken in de uitleg 'Verzekeren'. Met de gegevens uit het krantenartikel kon je vervolgens afleiden dat de averechtse selectie toeneemt.
	2	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Marktwerving' hebben we stilgestaan bij de verschillende soorten markten (deze kon je ook terug vinden in de begrippenlijst). Uit bron 1 kon je afleiden dat er weinig aanbieders een groot deel van de markt hebben. Met behulp van deze informatie kon je de vraag volledig beantwoorden.
	3	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je gebruik maken van het begrip 'risico aversie', wat we behandeld hebben in het blok 'Verzekeren'. Uit beide bronnen kon je afleiden dat de mensen meer eigen risico nemen/ minder verzekeringen afsluiten en dus zelf meer risico lopen. Op deze manier kon je hier tot het antwoord komen.
	4	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen met behulp van de tabel 'Rekentechieken'. Als einddoel kon je hier 'waarde berekenen' kiezen (namelijk hoeveel de premie-inkomsten dalen). Uit de bron en de tekst kon je de waarden en percentages halen, waarmee je vervolgens de daling in premie-inkomsten kon berekenen.
	5	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Uit het krantenartikel kon je halen dat mensen alleen nog een aanvullende verzekering nemen voor iets dat ze (bijna) zeker gaan gebruiken. Door logisch na te denken kon je bedenken dat er dus geen sprake is van verzekeren, omdat er geen risico meer is.
2	6	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van de 'Economische Kringloop'. Door de exportsubsidies gaat de export omhoog. Dat betekende dat voor de VS de pijl 'import' omhoog ging. Op deze manier kon je een kloppende redenatie maken om de vraag te beantwoorden.
	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van de uitleg 'Wereldhandel'. Door de importheffingen wordt import duurder, waardoor import afneemt. In de 'betalingsbalans' uit deze uitleg kun je vervolgens zien wat er dan gebeurt op de 'Lopende Rekening'. Ook hebben we hier besproken wat een 'tekort op de Lopende Rekening' is. Met deze twee gegevens kon je vervolgens afleiden dat een daling van import leidt tot het tegengaan van een tekort op de Lopende Rekening.
	8	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra stap die je hier kon zetten, was bedenken dat innovatie tot een hogere arbeidsproductiviteit leidt. In de uitleg 'Wereldhandel' hebben we besproken dat door een hogere arbeidsproductiviteit de 'Internationale Concurrentiepositie' toeneemt. Met het redeneerschema uit dezelfde uitleg kon je concluderen dat deze toename een tekort op de lopende rekening tegengaat.

	9	5	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De eerste twee punten kon je bij deze vraag scoren met behulp van de 'Economische Kringloop'. Je beginpunt van de redenering was 'stijging rente'. Via 'lenen'/'sparen' kon je vervolgens bedenken dat de productie (en werkgelegenheid) zou dalen. De laatste drie punten kon je scoren met de uitleg 'Wereldhandel'. Met de stijging van de rente kon je beredeneren dat op de 'Betalingbalans' sparen voor het buitenland aantrekkelijk zou worden. Vervolgens kon je aflezen dat de wisselkoers ging stijgen. Daarna kon je uit het redeneerschema in de uitleg 'Wereldhandel' aflezen dat dit tot een lagere export zou leiden. Ten slotte kon je met behulp van de 'Economische Kringloop' beredeneren dat de werkgelegenheid hierdoor af zou nemen.
	10	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Door uit bron 1 de getallen af te lezen en deze in te vullen voor A tot en met D kon je het eerste punt verdienen bij deze vraag.
		2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De uitkomst van de matrix kon je bepalen met het stappenplan uit de uitleg 'Gevangenendilemma'. Hiermee kon je vervolgens de dominante strategie uitleggen en het tweede punt scoren. Met logisch nadenken kon je tot slot beredeneren dat 'geen importheffingen' niet tot een handelsoorlog leidt. Hiermee kon je het laatste punt scoren bij deze vraag.
	11	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: het begrip 'protectionisme' hebben we op de cursus niet behandeld, omdat dit grotebakstof is.
3	12	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De begrippen 'omslagstelsel' en 'intertemporele ruil' hebben we behandeld in de uitleg 'Inkomen'. Hiermee kon je de eerste en derde lege plaats correct invullen. Uit de tekst kon je afleiden dat er hier sprake was van een verplichting. Hiermee kon je de tweede plaats correct invullen (door te kiezen voor 'verplichte solidariteit').
	13	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen met behulp van de 'Economische kringloop'. In dit schema kon je zien dat de overheidsinkomsten de peil 'Belastingen' was, en de uitgaven de 'Uitkeringen' en 'Overheidsbestedingen' waren. Hierna kon je bedenken wat er met de 'Uitkeringen' en de 'Belastingen' zou gebeuren door een stijging van de AOW: door langer doorwerken, stijgen de belastingen (inkomsten van de overheid), en hoeft de overheid minder lang uitkeringen uit te betalen (uitgaven). Op deze manier kon je de vraag volledig beantwoorden.
	14	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen met behulp van de tabel 'Rekentechieken'. Als einddoel kon je hier 'waarde berekenen' kiezen. In bron 2 was de waarde gegeven voor de uitkering en in bron 1 was de korting gegeven in procenten. Vervolgens kon je als aanpak kiezen voor een kruistabel/groefactoren. Op deze manier kon je hier alle punten scoren.
	15	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Uit de uitspraak van de staatssecretaris kon je halen dat hoogopgeleiden vaak geen zwaar beroep hebben. In bron 1 kon je afleiden dat des later je met pensioen gaat, des te hoger je uitkering is. Met deze informatie kon je het antwoord op de vraag beredeneren en alle punten scoren.
4	16	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In bron 1 kon je de indexcijfers voor de zzp'ers en de werkzame beroepsbevolking aflezen. Rekenen met indexcijfers hebben we behandeld in de uitleg 'Rekentechieken'. Met deze informatie kon je de vraag volledig beantwoorden.
	17	1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Prijsspeil en conjunctuur' hebben we het gevolg van laagconjunctuur, namelijk werkloosheid, besproken. De extra stap die je hier kon zetten, was bedenken dat mensen die werkloos zijn misschien toch nog werk kunnen vinden als zzp'er.

	18	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De definitie van 'cao-lonen' en hoe die tot stand komen hebben we niet behandeld op de cursus, omdat dit grotebakstof is.
	19	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Verzekeren' hebben we besproken dat het verzekeren van meer hoog-risico gevallen tot een hogere premie leidt. Uit 'uitspraak 3' kon je afleiden dat bij een verplichte verzekering ook meer laag-risico gevallen worden verzekerd. Hiermee kon je deze vraag volledig beantwoorden.
	20	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Tijdens de uitleg 'Inkomen' hebben we besproken dat AOW via belastingen wordt betaald door de werkzame beroepsbevolking. Deze informatie kon je gebruiken om het eerste punt te scoren bij deze vraag.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra stap die je hier kon zetten, was bedenken dat een zzp'er geen baas heeft die ook aan de zzp'er zijn pensioen kan bijdragen. Hiermee kon je het tweede punt scoren bij deze vraag.
	21	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen met behulp van 'de BelastingSom' uit de uitleg 'Inkomen'. Hiermee kon je voor Zacharia en Willem het belastbaar inkomen berekenen en vervolgens het verschil bepalen. Op deze manier kon je alle punten scoren.
5	22	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Deze vraag kon je beantwoorden door gebruik te maken van je algemene kennis en door logisch te redeneren. Je kon bijvoorbeeld bedenken dat studenten meer willen lenen als ze ook meer kosten maken of minder willen lenen als ze zelf juist veel verdienen.
	23	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Tijdens de uitleg 'Prijselasticiteit' hebben we de formule voor prijselasticiteit behandeld. Deze formule kon je ook bij deze opgave gebruiken, met 'de rente' in plaats van 'de prijs'. De verandering in vraag die je hiervoor nodig had, kon je vinden door beide rentepercentages in te vullen in de formule in 'bron 1'. Op deze manier kon je vraag volledig oplossen.
	24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Tijdens de uitleg 'Prijselasticiteit' hebben we aan de hand van een tabel besproken dat een elasticiteit van -0,5 bij een inelastisch product hoort. In dezelfde tabel hebben we ook behandeld dat het totale bedrag groter gemaakt kan worden door de prijs (en dus de rente) omhoog te doen. Met deze informatie kon je de vraag volledig beantwoorden.
	25	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Deze vraag kon je beantwoorden door logisch te redeneren. Je kon hier bedenken dat een lange aflostijd (35 jaar) het aantrekkelijk maakt voor studenten om te lenen, omdat ze dan niet snel in de problemen komen met het aflossen.
6	26	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Het begrip 'ruilen over tijd' hebben we behandeld in de uitleg 'Inkomen'. De extra stap die je hier kon zetten, was bedenken hoe een subsidie (uitgave nu) later voor een hogere welvaart (de CO2 uitstoot wordt minder) kan zorgen. Tijdens de cursus heb je ook kunnen oefenen met dit begrip, bijvoorbeeld met opgave 177.
	27	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Tijdens de uitleg 'Prijselasticiteit' hebben we de formule voor prijselasticiteit behandeld. Hiermee kon je bij deze vraag de prijselasticiteit berekenen. In dezelfde uitleg hebben we aan de hand van een tabel ook besproken dat een elasticiteit van -3,3 bij een elastisch product hoort. Op deze manier kon je bij deze opgave alle punten scoren.
	28	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen met de uitleg 'Surplus'. Tijdens de cursus heb je ook kunnen oefenen met vergelijkbare vragen, bijvoorbeeld opgaven 76 of 82. Door dezelfde aanpak hier toe te passen, kon je alle punten scoren.
		57		

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	9	16%
II	37	65%
III	6	11%
IV	5	9%
	57	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 91% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.